

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันประเทศไทยเป็นศูนย์กลางบริการทางการแพทย์ที่มีชื่อเสียง และก้าวหน้าสู่มาตรฐานสากล จนเป็นที่นิยมในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก จากสถิติพบว่า ชาวต่างประเทศที่เข้ามาใช้บริการทางการแพทย์ในประเทศไทย มีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นทุกปี ส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศที่ทำงานอยู่ในประเทศใกล้เคียงหรือทำงานอยู่ในประเทศไทย (Expatriates) ประมาณร้อยละ ๖๐ ส่วนชาวต่างประเทศที่บินตรงเข้ามาใช้บริการสุขภาพมีประมาณร้อยละ ๓๐ ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ ๑๐ เป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยประเทศคู่แข่งที่สำคัญของไทยคือ สิงคโปร์ มาเลเซีย อินเดีย และจีน^๑

นอกจากบริการทางการแพทย์แล้ว ประเทศไทยยังมีศักยภาพสูงในการให้บริการบริการด้านการส่งเสริมและสนับสนุนสุขภาพ (Health promotion services) เช่น การนวดแผนไทย และสปา ธุรกิจสปาในประเทศไทยมีรายได้รวมประมาณ ๓,๖๐๐ ล้านบาทต่อปี^๒ การวิจัยล่าสุดของ Intelligent Spas^๓ พบว่าอุตสาหกรรมสปาของไทยมีผลการดำเนินงานดี โดยเฉลี่ยร้อยละ ๗๘ ของผู้มาใช้บริการสปาเป็นนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ จำนวนผู้ใช้บริการเฉลี่ยต่อต่อแห่งเพิ่มขึ้นร้อยละ ๔๓ นับตั้งแต่ปี ๒๕๕๕ เป็นต้นมา อุตสาหกรรมสปา มีการขยายตัวโดยรวม ทั้งในด้านจำนวนผู้มาใช้บริการ และสถานที่ให้บริการ จำนวนสถานที่ให้บริการสปาในประเทศไทยมีประมาณ ๓๒๐ แห่ง ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการรายเล็ก เกือบครึ่งของสปาทั้งหมดอยู่ในรีสอร์ท โดยมีการจ้างงานมากกว่า ๕,๐๐๐ คน

ธุรกิจความงามและธุรกิจเสริมสวยเป็นธุรกิจที่มีการขยายตัวอย่างชัดเจน ปัจจุบันสถานประกอบการประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ แห่ง มีมูลค่าต่อปีสูงถึงประมาณ ๕๐,๐๐๐ ล้านบาท^๔ สภาวะ

^๑ สาขาสุขภาพและความงาม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.thaifta.com/thaifta/portals/o/file/doc/healthjun.pdf [๒๐ มีนาคม ๒๕๕๘].

^๒ ข้อมูลจากสมาคมสปาไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.thaispaassociation.com [๒๐ มีนาคม ๒๕๕๘].

^๓ Intelligent Spas. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.intelligentspas.com [๒๓ มีนาคม ๒๕๕๘].

^๔ สมาคมเสริมสวยแห่งประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.thaifranchisecenter.com/link/show.php?id=๓๘๐๒ [๒๐ พ.ค. ๕๗].

การตลาดในประเทศปัจจุบันมีการแข่งขันมากขึ้น มีจุดขายสำคัญ คือ ความทันสมัย การจัดระเบียบรูปแบบของสถานบริการเกี่ยวกับ ใบหน้าและผิวตัว เช่น บริการการแต่งหน้า นวดหน้า และผู้ประกอบการพยายามหาเทคนิคใหม่ๆ เขามาใช้ในธุรกิจด้วยการให้บริการที่ครบวงจร เช่น ตัดผม แต่งหน้า นวดหน้า รักษาผิว ลดความอ้วน หรือดูแลเล็บ เป็นต้น ธุรกิจความงามและธุรกิจเสริมสวยในปัจจุบันมีทั้งที่เปิดเป็นโรงเรียนสอนออกแบบทรงผม ร้านเสริมสวยที่เปิดควบคู่โรงเรียนเสริมสวย ร้านเสริมสวยที่เปิดควบคู่กับศูนย์ส่งเสริมสุขภาพและความงาม ร้านเสริมสวยทั่วไป นอกจากนี้ยังมีธุรกิจมงคลสมรสที่ประกอบด้วยการเสริมสวยและทำผม ซึ่งมีมูลค่าต่อปีถึงประมาณ ๓๐,๐๐๐ ล้านบาท การบริการด้านความงามและการบำรุงสุขภาพเป็นบริการที่ผู้ประกอบการไทยและบุคลากรไทยมีศักยภาพในการแข่งขัน เนื่องจากสามารถทำเป็นกิจการเล็กๆ ที่ไม่ต้องการการลงทุนที่สูงมาก บวกกับเป็นการบริการที่เน้นในเรื่อง services hospitality ซึ่งเป็นจุดเด่นของไทย

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า การส่งเสริมสุขภาพโดยการป้องกันโรคเป็นวิธีการที่จะได้ประสิทธิภาพคุ้มค่าที่สุดในการพยายามให้ประชาชนมีสุขภาพแข็งแรงสามารถดำเนินชีวิตประจำวันตลอดจนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ดีกว่ามุ่งตั้งรับให้มีการรักษาเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นแล้ว แม้ในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็ได้สอนว่า อโรคยา ปรมา ลาภา ความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ^๕ คือ การทำให้มีสุขภาพกายและใจที่ดี จัดว่า เป็นผู้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ประมาณ ๕๐ ปีที่ผ่านมา องค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ได้ให้นิยามของคำว่าสุขภาพ (Health) ไว้ว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ ๓ ประการ คือ ปัจจัยทางร่างกาย (physical factors) ปัจจัยทางจิตใจ (mental factors) และปัจจัยทางสังคม (social factors) ในยุคโลกาภิวัตน์ ผู้เชี่ยวชาญองค์การอนามัยโลกได้เพิ่มองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับคำว่า สุขภาพ คือ ปัจจัยทางจิตวิญญาณ (spirituality)^๖ จากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ทราบได้ว่า การมีสุขภาพที่ดี ทำให้ปลอดโปร่งโล่งสบาย ถือว่า เป็นผู้มีสุขภาพที่ดี ซึ่งไม่มีใครเลยจะสามารถปฏิเสธได้ว่าในแต่ละวันนั้นมนุษย์ต้องดิ้นรนขวบวช ไขว่คว้าหาสิ่งที่ตนพึงปรารถนาเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตอบสนองต่อการดำเนินชีวิต นั่นคือ ปัจจัย ๔ ดังนั้นการพัฒนาสุขภาพจึงเป็นการพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตความเป็นอยู่ด้วยปัจจัยที่ดี ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ซึ่งนับเป็นปัจจัยพื้นฐานเบื้องต้นในการดำรงชีวิต คำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการใช้สอยปัจจัย ๔ หรือการบริโภคปัจจัยที่แสดงไว้ในหลักการของปัจจัยสี่สนิสิตศีล

^๕ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๑๕-๒๑๖/๒๕๔-๒๕๕.

^๖ ดูรายละเอียดใน ศาสตราจารย์เกียรติคุณ จำลอง ดิษยวุฒิ, วิปัสสนากรรมฐานและเชาว์อารมณ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๙), หน้า คำนำ.

จากการคาดการณ์แนวโน้มของประชากรในประเทศไทย ประชากรจะเพิ่มขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ เป็นจำนวนประมาณ ๖๕ ล้านคน^๗ และสังคมไทยจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุซึ่งอาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติ จึงจำเป็นที่หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ต้องเอาใจใส่ดูแลและช่วยกันส่งเสริมให้เขาเหล่านั้นมีสุขภาวะที่แข็งแรงสมบูรณ์อย่างเต็มที่ โดยในส่วนภาคเอกชนมีธุรกิจบริการด้านการส่งเสริมสุขภาพเป็นจำนวนมาก ซึ่งแต่ละแห่งมีจุดเน้นในการให้บริการหลากหลายรูปแบบที่แตกต่างกันไป เช่น สถานบริการฝึกโยคะที่เน้นการบริหารร่างกายที่สร้างความสมดุลกับจิตใจ สถานบริการ “fitness” ที่เน้นการบริหารร่างกายด้วยอุปกรณ์ที่ทันสมัย หรือสถานบริการดูแลสุขภาพและจิตใจวิถีธรรมชาติ เป็นต้น

สถานบริการด้านการเสริมสุขภาพและความงาม ในปัจจุบันส่วนใหญ่จะเป็นสถานบริการที่เน้นการดูแลสุขภาพและความงามของสตรีเป็นเป้าหมายหลัก โดยหวังจะช่วยสร้างเสริมสุขภาพทั้งร่างกาย จิตใจ ปัญญา และความพร้อมทางสังคมให้แก่สตรีได้อย่างดีที่สุด จึงเน้นใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาวิจัยและพัฒนาวิธีการสร้างรูปแบบการส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบใหม่ที่ทันสมัย โดยอาศัยพื้นฐานการพัฒนาร่างกายและจิตใจตามหลักธรรมพระพุทธศาสนาที่มีความลุ่มลึก เช่น เป็นทั้งปัจจัยตั้ง คือเรียนรู้ได้เฉพาะตน และอภิลักขิต คือเรียนได้อย่างไม่มีจำกัดกาลเวลา หลักการพื้นฐานเช่นนี้ไม่เพียงแต่สร้างเสริมสุขภาพเท่านั้น ยังสร้างเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ให้แก่ผู้ฝึกปฏิบัติได้เป็นอย่างดีอีกด้วย และคาดหวังว่ารูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพที่พัฒนาขึ้นจะสามารถนำไปใช้ในสถานบริการด้านสุขภาพกายและจิตใจ ได้อย่างกว้างขวางต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาในสถานบริการสุขภาพและความงามที่มีใบอนุญาตการจัดตั้งหรืออนุญาตให้จัดตั้งสถานบริการเสริมสุขภาพสำหรับให้บริการด้านสุขภาพในเขตเมืองหลายแห่ง และเจาะจงใช้สถานบริการ อาเมทีส บอดี้ แอนด์ บิวตี้ คลับ ซึ่งเป็นสถานบริการเสริมสุขภาพและความงามระดับพรีเมียมที่ตอบสนองทุกไลฟ์สไตล์ของผู้หญิงอย่างมีระดับ เปิดให้บริการแห่งแรกเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ภายใต้แนวคิด Beauty Health Happiness สุขภาพและความงามบนพื้นฐานแห่งความมั่นใจ ข้อมูลที่ทำให้เจาะจงใช้เป็นแหล่งข้อมูลในการศึกษาเพราะมีสมาชิกสมัครเข้ารับบริการแบบรายเดือนๆ ละ ประมาณ ๓๙๐ คน ซึ่งมีข้อมูลหลากหลายเพื่อการศึกษาสภาพปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพของผู้เข้ารับบริการ และการศึกษาวิเคราะห์ประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้ได้สุขภาพที่ดีของผู้เข้ารับบริการ การศึกษาดังกล่าวนี้นี้ จะมีประโยชน์ในการนำข้อมูลและรูปแบบที่ได้นี้ไปใช้ในวงวิชาการด้านส่งเสริมสุขภาพต่อไป

^๗ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, การฉายภาพประชากรของประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๔๘ – ๒๕๖๘, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๙).

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารและให้บริการของสถานบริการสุขภาพและความงาม
- ๑.๒.๒ เพื่อสร้างรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาวะวิถีพุทธสำหรับสถานบริการสุขภาพและความงาม
- ๑.๒.๓ เพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างเสริมสุขภาวะวิถีพุทธสำหรับสถานบริการสุขภาพและความงาม

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ สถานบริการสุขภาพและความงามที่มีอยู่ในปัจจุบันมีสภาพการบริหารและให้บริการอย่างไร
- ๑.๓.๒ กระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะวิถีพุทธสำหรับสถานบริการสุขภาพและความงามควรเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ การสร้างเสริมสุขภาวะวิถีพุทธสำหรับสถานบริการสุขภาพและความงามมีรูปแบบอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยประกอบด้วย ขอบเขตด้านเนื้อหา ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ขอบเขตด้านพื้นที่ ขอบเขตด้านระยะเวลา และขอบเขตด้านตัวแปรในการวิจัย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยได้ศึกษาหลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเสริมสุขภาวะสำหรับสถานบริการสุขภาพและความงาม โดยแบ่งเป็นข้อมูลชั้นปฐมภูมิ คือ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ ส่วนข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ประกอบด้วยเอกสารแนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา และตำราวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการสุขภาพและความงาม โดยมีเนื้อหาครอบคลุมกิจกรรมและผลที่คาดว่าจะได้รับจากกิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาวะและความงาม ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านความงาม ๒) ด้านสุขภาวะทางกาย ๓) ด้านสุขภาวะทางจิตใจ และ ๔) ด้านการมีส่วนร่วมในกิจการ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่คือ สถานบริการอาเมทีส บอดี้ แอนด์ บิวตี้ คลับ

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้เป็นสมาชิกที่เข้ารับบริการสร้างเสริมสุขภาพและความงามของสถานบริการอาเมทีส บอดี้ แอนด์ บิวตี้ คลับ

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านเวลา เก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างวันที่ ๑-๓๑ เดือนธันวาคม ๒๕๕๘

๑.๔.๕ ขอบเขตด้านตัวแปรในการวิจัย ตัวแปรสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ มีดังนี้

(๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้รับบริการ ได้แก่ อายุ ลักษณะการทำงาน โรคประจำตัว ประวัติการผ่าตัด ระดับความเจ็บปวดก่อนรับบริการ เหตุผลที่ตัดสินใจใช้บริการ และความพึงพอใจหลังได้รับบริการ

(๒) ข้อมูลปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจใช้บริการสร้างเสริมสุขภาพและความงาม ได้แก่ ด้านผลิตภัณฑ์และบริการ ด้านอัตราค่าบริการ ด้านช่องทางการตลาด ด้านการส่งเสริมการตลาด ด้านพนักงานผู้ให้บริการ ด้านกระบวนการให้บริการ และด้านลักษณะทางกายภาพ

(๓) ข้อมูลหลักพุทธธรรมที่นำไปใช้สังเคราะห์รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพะวิถีพุทธ สำหรับสถานบริการสุขภาพและความงาม ประกอบด้วย คือ ๑) หลักพุทธธรรมที่ใช้เสริมสร้างความงาม ๒) หลักพุทธธรรมที่ใช้สร้างเสริมสุขภาพะทางกาย ๓) หลักพุทธธรรมที่ใช้สร้างเสริมสุขภาพะทางจิตใจ และ ๔) หลักพุทธธรรมที่ใช้สร้างการมีส่วนร่วมในกิจการ

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ความงาม หมายถึง สภาพความงามของสตรีที่ปรากฏทั้งภายในและภายนอก อันเป็นผลมาจากการสร้างเสริมสุขภาพะวิถีพุทธ ความงามที่ปรากฏภายใน ได้แก่ ความงามทางด้านจิตใจ แสดงออกให้เห็นโดยมีกิจกรรมารยาทที่งดงาม มีอาการกิริยาที่สงบเสงี่ยม ส่วนความงามที่ปรากฏภายนอก ได้แก่ ความสวยความงามทางผิวพรรณและสุขภาพที่แข็งแรง

สุขภาพะ หมายถึง สภาพที่ดี มีความสุข และมีความพึงพอใจในด้านความงาม ด้านสุขภาพะทางกาย สุขภาพะทางจิตใจ และด้านการมีส่วนร่วมในกิจการของผู้รับบริการเสริมสุขภาพและความงาม

การสร้างเสริมสุขภาพะวิถีพุทธ หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์บริการด้านสร้างเสริมสุขภาพะและความงาม โดยใช้หลักพุทธธรรมมาจัดบูรณาการ คือ เมตตา, ขันติ และโสรัจจะ, อายุสสธรรม, โลกียสุข, บุญนิธิ และความสุข

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักการหรือคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นการค้นหาเหตุผลในเรื่องความจริง การคิดค้นหาเหตุผลในความจริงเพื่อสนองความต้องการทางปัญญา ในงานวิจัยนี้หมายถึง หลักพุทธธรรมที่ใช้เสริมสร้างสุขภาพะและความงาม ประกอบด้วย คือ ๑) หลักพุทธธรรมที่ใช้เสริมสร้างความงาม ๒) หลักพุทธธรรมที่ใช้สร้างเสริมสุขภาพะทางกาย ๓) หลักพุทธธรรมที่ใช้สร้างเสริมสุขภาพะทางจิตใจ และ ๔) หลักพุทธธรรมที่ใช้สร้างการมีส่วนร่วมในกิจการ

วิถีพุทธ หมายถึง แนวทางสำหรับการนำไปใช้ปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ในงานวิจัยนี้หมายถึงวิธีปฏิบัติเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพะและความงามโดยใช้หลักพุทธธรรม

สถานบริการ อาเมทีส บอดี แอนด์ บิวตี้ คลับ หมายถึง สถานที่ให้บริการด้านการสร้างเสริมสุขภาพและความงามที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บริการแก่ผู้ที่สมัครใจเป็นสมาชิกเพื่อเข้ารับบริการ

รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพะวิถีพุทธ หมายถึง รูปแบบบริการสร้างเสริมสุขภาพะและความงามด้วยการใช้หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ใช้บริการของสถานบริการสุขภาพและความงาม

บริการเสริมสุขภาพและความงาม หมายถึง บริการที่จัดให้มีขึ้นสำหรับกลุ่มลูกค้าผู้ที่เป็นสมาชิกและเข้ารับบริการเสริมสุขภาพและความงาม

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้รับ

๑.๖.๑ ทำให้ทราบสภาพการบริหารและให้บริการของสถานบริการสุขภาพและความงาม

๑.๖.๒ ทำให้ทราบกระบวนการสร้างเสริมสุขภาพะวิถีพุทธสำหรับสถานบริการสุขภาพและความงาม

๑.๖.๓ ทำให้ได้รูปแบบการสร้างเสริมสุขภาพะวิถีพุทธของสถานบริการสุขภาพและความงาม